

Litteratur

Insekter som hobby. Översättning och bearbetning av E. Kjellander. 288 sid., 305 textfig., 6 tavl. Forums Förlag. 1967. Inbund. kr. 41.50.

Denna nyss utkomna bok, grundad på den danska upplagan, är skriven av ett tiotal författare. Den är visserligen liten till formatet men synnerligen innehållsrik och behandlar insekterna ur alla möjliga synpunkter. Dess titel är f.ö. inte riktigt adekvat, ty också kräftdjur, spindeldjur och tusenfotingar ha fått komma med, visserligen behandlade mera i förbigående.

Ett begrepp om innehållet får man kanske bäst genom att nämna kapitelrubrikerna: leddjurens byggnad och utveckling, insekterna och deras omgivning, leddjurens beteendemönster, de sociala insekterna, insekternas nytta och skada, hjälpmedel vid studiet av insekterna, samlingarna, kvalitativa och kvantitativa undersökningar, studier av enstaka arter, publicering av resultaten, fridlysning av insekter, biotoper, litteratur, ordlista och register. Inom vart och ett av dessa kapitel finns emellertid en mängd underrubriker. Så t.ex. redogöres för insekternas stamtavla, deras namngivning, systematik och utbredning, markens och sötvattnets insektliv, vattenföroreningar, insektvandringar, övervintring, näringsval, orienteringsförmåga, fortplantning och yngelvård, försvarsmedel, ljudalstring och mycket annat. Myrorna, tambiet och humlorna behandlas särskilt. För insamlings-tekniken redogöres ingående (håvfångst, fällor etc.), likaså för djurens preparation och montering, som ju är olika för olika grupper (även larvpreparering) och för samlingarnas etikettering.

Boken är skriven huvudsakligen för amatören, och det medges villigt, att denne får en utmärkt orientering om insekterna och deras mångformighet, både ifråga om utseende och levnadssätt. Boken är mycket rik på uppgifter av allehanda slag, och den nyss givna översikten av kapitelrubrikerna kan blott ge en svag föreställning därom. Tyvärr måste jag komma med några smärre anmärkningar, som dock inte kan förta det goda helhetsintrycket. Så är t.ex. språkbehandlingen på flera ställen otillfredsställande, nämnas må blott ett par. Sid. 18: »Det utseende djuret har mellan två hudömsningar, såväl som den tid, som förflyter mellan dem, kallas ett stadium». Stadium är ju emellertid en utvecklingsperiod eller ett utvecklingsstadium, vari ett djur befinner sig, men varken djuret eller tiden kan kallas stadium. Ordet »typmässigt» (sid. 19, 24 m.fl.) är väl knappast svenska. Sid. 199: »förhoppningsvis» som översättning av det danska »förhåbentlig» är ej heller god svenska. Det riktiga hade varit »förmodligen». En del tryckfel eller oriktigheter förekommer också. Sid. 18 säges att kroppen hos kvalstren är »ett avlångt, tillsynes oledat stycke». Kroppen kan ju hos kvalstren ha den mest växlande och ibland fantastiska form, klotrund, skivlikt tillplattad, smal och långsträckt, oledad eller skenbart ledad (det senare hos t.ex. eriophyider och phyllocoptider). Att säga att skorpionerna (sid. 10) i vårt land representeras av de s.k. bokskorpionerna (klokryparna) är olämpligt, då de båda grupperna endast har namnligheten gemensamt (och i viss mån utseendet). De brukar numera alltid skiljas åt. Sid. 20 kallas kopepoderna för vattenloppor, vilket ej är vedertaget språkbruk. Sid. 81 kallas de istället för klyvfotingar, vilket kanske är bättre (ehuru översättning från tyskan). Det är kladocererna (dafnier etc.) vi brukar kalla vattenloppor. Sid. 22 säges andra antennparet hos dafnierna vara utvecklat till ett sinnesorgan, vilket fel beror på att vid översättningen »svommeorgan» blivit sinnesorgan istället för simorgan. Det är första antennparet, som är sinnesorgan. Sid. 31 kallas fyllopoderna på svenska för »blandfotingar» istället för bladfotingar. Sid. 32 är benet av ett kräftdjur avbildat och säges tillhöra en vattenloppa. Det är emellertid ben av en *Cyclops*, alltså en klyvfoting. Sid. 61 står »*Philantus*» istället för *Philanthus*. För en svensk publik hade det varit av ett visst intresse, om på tal om Östersjöarna (sid. 61—62) några fler av de endast där före-

Entomol. Ts. Arg. 89. H. 1—2, 1968

kommande arterna hade omnämnts, enär dessa öars fauna och flora ju är synnerligen egenartad, bl.a. också ur invandringssynpunkt. Sid. 74 är det ju den melanistiska formen av björkmätaren, som står till vänster, ej till höger. Sid. 82 säges att man i skogsgölar kan finna bladfotingen *Chirocephalus grubei* (artnamnet f.ö. felstavat). Detta gäller Danmark, medan vi i Sverige istället har *Tanyrastix stagnalis* (och till samma bladfoting-grupp de båda arktiska *Branchinecta paludosa* och *Polyartemia forcipata*). Antingen den förstnämnda eller någon *Lepidurus*-art borde ha omnämnts. Ifråga om våra sländor borde man kunna enas om att kalla de minsta (*Agrion* etc.) för flicksländor, de medelstora (*Calopteryx*) för jungfrusländor och de största arterna trollsländor (sid. 83). Sid. 86 påstås att vattenskinbaggar av släktet *Corixa* (och närstående) skulle leva på dafnier eller t.o.m. på ännu större djur. Hungerford har emellertid anställt talrika försök och påstår med bestämdhet, att de lever på detritus och trådalger. Själv har jag inte gjort några undersökningar rörande deras föda, men Hungerford var ju världens främste kännare av dessa djur. Sid. 87 påstås att *Plea* skulle vara funnen i Skåne, vilket synes vara oriktigt. Denna uppgift härrör närmast från Tullgren & Wahlgren »Svenska insekter» (jämför min utredning i Ent. tidskr. 44, 1923, sid. 74—76). Om vattenkvalstren (sid. 95) säges att det 8-benta nymfstadiet måste genomgå ytterligare en period som snyltare. Detta är i allmänhet inte fallet, endast hos släktet *Unionicola* kan något sådant äga rum, nymferna av våra andra arter lever fritt. Samma sida påstås att *Limnochares* suger saft från vattenväxter och genomgår sina snyltstadier på dessa. Allt detta är fel, men återfaller på fel i det danska originalet. Den suger ej växtsaft, och larven lever bl.a. på *Gerris* och *Hydrometra*. Däremot finner man ofta de orörliga stadierna förankrade på vattenväxter. Sid. 96 säges de djur, som lever i snabbt rinnande bäckar livnära sig av mikroskopiska växter. Det borde dock ha framhållits, att en mycket stor del av djuren är rovdjur (vissa insektlarver, vattenkvalster). Sid. 97 säges våra flesta sjöar vara eutrofa, vilket nog ej är riktigt. Sid. 113 fig. 137 är ett pupphus med kvarhängande gältrådar av knott (*Simulium*) avbildat. Det påstås emellertid vara en larv. Sid. 119 kallas *Sphaeridium* för »vattenbagge». Den har inget svenskt namn, men då den lever i spillning, är namnet vattenbagge vilseledande. Sid. 134 säges stekeln *Ammophila* sticka sin byteslarv i »en av de tre första bakkroppslederna, där de äkta benparen sitta». Dessa ben sitta ju på mellankroppslederna, och det är där sticket sker, ehuru enligt Adlerz stick också kan förekomma bakom dessa leder. Sid. 145 lämnas en felaktig uppgift om stridulationen hos vårtbitare och gräshoppor. Det är de förra, som gnider vingarna mot varandra, de senare däremot bakbenen mot vingarna. Felet beror på att »Løvgræshopper» översatts med gräshoppor istället för med vårtbitare. Gräshoppor heter på danska »Markgræshopper». Sid. 192 är texten i slutet av spalt 2 felaktig och osammanhängande.

Ovanstående anmärkningar är en smula störande, men det är likväl en såväl nyttig och instruktiv som stimulerande bok, som nu lämnas allmänheten. Vi ha ingen liknande förut, och den bör göra god nytta. Tyvärr är priset alltför högt.

O. Lundblad

BENGT-OLOF LANDIN: *Fältfauna*. Insekter 1. Natur och kultur. Stockholm 1967. Pris 42 kr.

För omkring 100 år sedan utkom en första på svenska skrivna sammanfattande systematisk genomgång av den svenska insektfaunan. Det var C. G. Thomsons »Skandinaviens insekter». Omkring ett halvsekel senare var tiden mogen för nästa verk i samma ämne. Det var den välkända boken »Svenska insekter», skriven av A. Tullgren och E. Wahlgren. Nu, efter ytterligare ett halvsekel har ett nytt verk börjat utgivas, Landins »Fältfauna. Insekter».

Den nu utkomna delen är den första av tre planerade och behandlar de s.k. lägre insektordningarna, till och med Hemiptera. Boken inledes med översiktliga och rikt illustrerade kapitel om insekternas byggnad, förvandling och fortplantning, levnadssätt m.m. Före behandlingen av de enskilda insektordningarna ges en översikt i form av en bestämningstabell över dessa. Den synes mig vara väl genomförd och försedd med många och goda illustrationer. Detta omdöme gäller i stort sett även de följande bestämningstabellerna för de enskilda ordningarna. I dem upptages varje släkte inom ordningen, som har någon art representerad i den svenska faunan. Vid varje släktnamn anges antalet svenska arter och i många fall, då artantalet är lågt, även artnamn. Måttangivelser och utbredningsuppgifter för dessa nämnda arter gives sporadiskt. Figurerna är, som nämnts, i allmänhet välgjorda och framhäver utmärkt de detaljer som de illustrerar. Det finns knappast någon karaktär nämnd i tabellerna som ej är avbildad. Figurförklaringar finns endast i

den löpande texten och alltså ej alltid i omedelbar anslutning till bilderna, vilket förefaller mig något störande. Å andra sidan kan emellertid framhållas, att figurerna är placerade i nära anslutning till de textställen som de illustrerar och alltid lätta att finna när tabellen användes. Att larverna är medtagna endast i ordningsöversikten tycker jag är en brist, som borde kunna repareras med utgivande av en fjärde del av verket, där vad som är känt om insektlarverna kunde behandlas i lämplig form.

Det är ett mycket gott initiativ Landin tagit genom att utföra denna insektfauna. Det är synnerligen behövt med en sådan modern sammanställning, och det är att hoppas att de följande delarna snart följer och att de kommer att hålla samma höga standard som den föreliggande.

Per Inge Persson

Limnofauna Europaea. Eine Zusammenstellung aller die europäischen Binnengewässer bewohnenden mehrzelligen Tierarten mit Angaben über Ihre Verbreitung und Ökologie. Herausgegeben von Prof. Dr. JOACHIM ILLIES, Schlitz. Unter Mitarbeit von zahlreichen Wissenschaftlern Europas. XV, 474 Seiten, 1 Ausschlagtafel, Format 26×32 cm, Ganzleinen DM 110:—. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart.

Detta är ett i sitt slag enastående och mönstergilt verk, som för första gången ger en sammanställning av alla i Europas sötvatten levande flercelliga djurarter med uppgifter över deras utbredning och ekologi.

Initiativtagare och utgivare är den kände hydrobiologen och specialisten på Plecoptera professor J. Illies. Som medarbetare har han lyckats förvärva 53 forskare från 18 nationer, vilket är en fullgod garanti för att de om respektive grupper meddelade uppgifterna är en dokumentation av vårt vetande av i dag om den europeiska sötvattensfaunans 12000 arter.

De olika grupperna behandlas på ett likvärdigt sätt i tabellform. Med symboler anges varje arts utbredning inom de 25 djurgeografiska regioner vari Europa indelats av Illies. Ett ögonkast upplyser var en art är säkert fastställd (event. som endem), var förekomsten är trolig eller osäker och i vilka områden arten med säkerhet saknas. I en särskild kolumn anger symboler den eller de biotoper arten föredrar.

Varje specialist inleder sitt avsnitt med en allmän översikt av den ifrågavarande gruppens ekologi och det aktuella läget beträffande kunskaper om systematik och faunistik. Orienterande litteraturöversikter är konsekvent bifogade.

Limnofauna Europaea är en utomordentlig tillgång för limnologisk och djurgeografisk forskning. Till de intressanta detaljer som kan utläsas ur verket hör utbredningen av de ca 1900 arter som är endemiskt bundna till en av de 25 europeiska regionerna. Rikast på endemer är medelhavsregionerna och Kaukasus med vardera 200 eller fler arter av denna typ. Ledande beträffande endemiska sjöinneväsnare är Västbalkan (Ochridasjön), i fråga om grundvattensendemer det dinariska karstområdet. Rikast på bäckarter, 146, är Kaukasus; men det är intressant att bergsbäckarna i ett så begränsat område som Korsika hyser ej mindre än 40 endemer, därav 4 exklusiva släkten. Illies framhåller på annat ställe (Umschau in Wissensch. u. Technik, 1966) att Korsika beträffande bäckfaunan intar samma ställning som Ochridasjön beträffande sjöfaunan, i det att ön utgör ett refugium för mycket gamla typer som i övrigt saknas i nutidens Europa.

Lars Brundin

CARL H. LINDROTH: *Biologi 7. Entomologi*. Uppsala 1967. (Almqvist & Wiksell/Gebers Förlag AB). 236 pp., 202 textfig., 4 pl., varav 2 i färg. Pris inb. 65:— kr.

Boken är enligt författarens förord främst avsedd att användas för undervisning i entomologi vid universitet och fackhögskolor i Norden och skall, när det gäller universitetet, täcka grundkursen för tre betyg (Berömlig) i magisterexamen. Den består av en allmän del om 84 sidor, en 105 sidor lång speciell del, samt ett avslutande kapitel »Tillämpad entomologi» om 18 sidor. Till sist följer en ordlista över vanliga danska och norska insektnamn samt ett sak- och ett namnregister.

Om texten skall först sägas att den givetvis är precis så vederhäftig och korrekt som man har rätt att vänta sig av vårt lands förste och — när detta skrives — ännu ende universitetsprofessor i entomologi, och dessutom så lättläst, intressant och underhållande som man väntar sig av Carl Lindroth! Naturligtvis hade Lindroth kunnat skriva en mycket större och utförligare bok, men den skulle då blivit en handbok, ej en lärobok för magisterexamen. För detta sitt ändamål ägnar den sig utmärkt. Boken kommer också att bli till stor nytta vid undervisningen i entomologi vid lantbrukshögskolan, dock skulle undertecknad i det sammanhanget bl.a. önskat en något utförligare framställning av

kutikulans skiktning och struktur. Kännedom om dessa ting är nämligen nödvändig för att förstå kontaktinsekticidernas verkningsätt och den s.k. Zacher-effekten.

Kapitlet »Tillämpad entomologi» får främst uppfattas som en för de vid universiteten studerande avsedd orientering. Vid lantbruks- och skogshögskolorna behöver man givetvis utförligare litteratur i denna del av ämnet.

Textfigurerna i boken har alla utförts av fru Astrid Ulfstrand, i regel efter förlagor i litteraturen. De utmärker sig genomgående för stor klarhet och enkelhet och gör ett elegant intryck. I vissa fall är dessa bilder t.o.m. så enkla och klara att skalan förefaller onödigt stor. Viktigare är att de ger korrekt information, vilket i ett par undantagsfall icke är förhållandet. Som misslyckad måste man beteckna bilden av huvudlusen (fig. 107), på vilken 5 av de 6 extremiteterna utrustats med tvåledade tarser. Den för lössen karaktäristiska specialiseringen av tibia, tars och klo till ett fastklamringsorgan är i denna bild knappast mer än antydd. Ett annat olycksfall i arbetet utgör fig. 111, ritad »från» original av undertecknad. Den övre bilden, en *Trioza*-♀, uppvisar en rad felaktigheter; i den undre (larven) har antennerna och de marginala vaxrören bortrationaliserats trots att skalan i fig. 111 faktiskt är något större än originalets. Anmärkningar kan också riktas mot ligustersvärmalarlarven fig. 182 (bröstfötterna), knotthonan i fig. 190 a (vänstra vingens bakkant) och oxytyngtet fig. 198 (bakbenen). Detta är dock allt vad en trägen felfinnare kunnat upptäcka att anmärka på, det rör sig sålunda som synes om rena undantagsfall.

Lindroths »Entomologi» skall säkert visa sig värdefull även för en naturintresserad allmänhet utanför universitet och högskolor. Måhända kan den i dessa dagar, då entomologiens ställning som läroämne vid våra universitet är hotad, tjänstgöra som ett beaktansvärt inlägg i diskussionen.

Frej Ossiannilsson

J. BRÆNDEGÅRD: *Edderkopper eller Spindlere, I. Danmarks Fauna, bd. 72, 1966. København.*

I den utmärkte serien Danmarks Fauna har turen kommit till spindlarna, och det nu utkomna band 72 utgör första delen av en dansk spindelfauna. Den är författad av fil. dr. JENS BRÆNDEGÅRD, som främst är känd för sina undersökningar över Ostgrönlands och Islands spindelfauna.

I denna del behandlas 11 av de 26 spindelfamiljer, som finns representerade i Danmark. Den första av dessa, Atypidae, tillhör underordningen Mygalomorphae, »fågelspindlarna», och är endast representerad av en art, vilken f.ö. för några år sedan även anträffades i Skåne. Av den stora gruppen »egentliga spindlar», Araneomorphae, behandlas de cribellata spindlarna med fam. Eresidae, Dictynidae och Uloboridae, de haplogyna spindlarna med fam. Oonopidae, Dysderidae och Scytodidae samt av de entelegyna 4 familjer: Pholcidae, Gnaphosidae, Clubionidae och Anyphaenidae. Beträffande systematiken följer författaren i huvudsak den som tillämpas i *British Spiders* (1951) och förenar därför fam. Amaurobiidae med Dictynidae och Ctenidae med Clubionidae, medan släktet Anyphaena, som ofta brukar föras till fam. Clubionidae, får bilda en särskild fam.

För bestämning finns en översikt över samtliga danska spindelfamiljer samt examinationstabeller över i denna del upptagna släkten och arter. Släkt- och artbeskrivningarna är utförliga och vittnar om författarens ingående kännedom om materialet. Av de för artbestämningen så viktiga kopulationsorganen (hanpalper och epigyn) finns skickligt utförda avbildningar i texten. Trots att de är reproducerade i ett ganska blygsamt format, återge de organen tillräckligt detaljerade för säker artbestämning. En nackdel är att i många fall endast det ena könets organ avbildas, beroende på att författaren ej haft tillgång till danskt material av båda könen.

I inledningen ges råd för insamling och konservering av spindlar. Här saknar man anvisningar på s.k. Barber-fällor, numera också benämnda fallfällor eller skålfällor, för insamling av på marken krypande djur. Dessa fällor har under senare år i allt större utsträckning använts för insamling av spindlar och kan nu sägas utgöra en outhärlig kompletterande insamlingsmetod.

För svenska förhållanden är denna danska spindelfauna naturligtvis endast begränsat användbar då å ena sidan en del av de upptagna arterna ej påträffats i Sverige — men många av dem kan naturligtvis tänkas förekomma i landets sydliga delar — och å andra sidan många, särskilt speciellt nordliga arter, ej förekommer i Danmark. Genom de goda beskrivningarna och de utmärkte illustrationerna är emellertid denna danska spindelfauna synnerligen välkommen, och man får bara hoppas att författaren skall ha tid och krafter till det krävande arbetet att utföra de två återstående delarna av verket.

Åke Holm